

Radoslav Obrtel: entomolog, mammaliolog a překladatel

Ing. RTDr. Radoslav Obrtel, CSc. (Brno 2. 2. 1925–11. 8. 2011), vystudoval v Brně gymnázium a pak Vysokou školu zemědělskou (dnešní Mendelovu univerzitu, Ing. agr. 1949, RTDr. 1950). Po dvou letech základní vojenské služby nastoupil v r. 1953 jako entomolog do Výzkumného ústavu krmivářského v Brně, a to na pracoviště v Troubsku, oddělení ochrany pícnin. V r. 1969 přešel do Ústavu pro výzkum obratlovců ČSAV v Brně a v r. 1986 se stal důchodcem.

Entomologií, především lumky (*Ichneumonidae*), se začal zabývat již na gymnáziu, když si našel ve skupině studentů kolem Josefa Kratochvíla své celoživotní přátele: Františka Gregora, Jaroslava Pelikána a Dalibora Povolného. Na prvním pracovišti („na zboží troubském“, jak říkával, neboť ústav byl v místním zámečku) studoval bionomii a škodlivost hmyzích škůdců, zvláště nosatců a ploštic, stejně jako opylovače pícnin a další aspekty aplikované entomologie. Podnětem ke změně pracoviště koncem 60. let byla nabídka zúčastnit se v týmu mammaliologů Mezinárodního biologického programu (IBP) a na něj navazujícího programu Člověk a biosféra (MaB). Kolektiv tehdejšího Ústavu pro výzkum obratlovců ČSAV se orientoval zvláště na komplexní výzkum biologie a ekologie drobných savců, kde však zůstávala nezpracována živočišná složka jejich potravy. Tohoto nelehkého úkolu se s velkým zájmem Radek Obrtel ujal přesto, že determinace mikroskopických fragmentů bezobratlých ze žaludečnických a střevních obsahů a z trusu drobných zemních savců vyžadovala důkladnou znalost anatomie druhů z epigeonu (obývající svrchní vrstvu půdy), které přicházely v úvahu.

Současně musel řešitel sám provádět sběr a analýzu potravní nabídky živočišné složky. Účast R. Obrtela byla dvojnásob šťastným řešením, protože se na pokusných plochách řešila i otázka potravní nabídky rostlinné složky. Zde uplatnil své znalosti z biostatistiky, které pak po řadu dalších let předával i začínajícím vědeckým pracovníkům ústavu. Nejdéle se tím věnoval výzkumu ekosystému lužního lesa, z něhož Radek Obrtel vytěžil tři monografie (o broucích, sekáčích a pavoucích) a spolu s Věrou Holišovou řadu dalších původních vědeckých prací o potravě druhů drobných zemních savců lužního lesa. Během let se z R. Obrtela stal odborník na výzkum potravy savců i v jiných prostředích a spoluautor publikací o potravě drobných savců v agroekosystémech jižní Moravy. Publikoval také o bezobratlých v rákosinách nebo o škodách působených srncem obecným na kukuřici. Účastnil se též výzkumu savčí fauny v městské aglomeraci a zorganizoval originální výzkum kvantitativního rozšíření domácích koček v různých typech městských prostředí. Odchodem do důchodu s aktivním výzkumem, ze kterého vytěžil 70 původních vědeckých prací, skončil. Až do posledních chvil však nepřerušil kontakty s vědou, ale přenesl je do dalších oblastí.

V posledních letech války byl nasazen do tzv. Luftschutzu, kde se jako aktivní hráč na saxofon v společnosti některých pozdějších členů orchestru Gustava Brom nadchl pro anglo-americkou hudbu. Po válce navázal v této oblasti mnoho kontaktů. S tím souvisel i rychlý rozvoj jeho znalostí angličtiny. Byl jazykově nadaný a znalosti němčiny z válečných let mu pomohly k tomu, že se postupně stal odbor-

2

ně vysoce ceněným překladatelem, zvláště prací se zoologickou tematikou. Pro tehdejší ústavní periodika (*Folia zoologica*, *Acta Scientiarum Naturalium Brno*) byl v tomto směru přímo nepostradatelný. Z kamarádských pohnutek byl k autorům překládaných textů i přísným jazykovým lektorem, takže mnohé z toho, co bylo napsáno kostrbatě nebo složitě, se díky jeho zásahům stávalo jasným a stručným. Překládal však i jiné věci: byl jednou z duší překladu *Základů ekologie* E. P. Oduma a přeložil i více knih pro nakladatelství Albatros a Artia (kde vyšel překlad známé encyklopedie *Od agamy po žraloka*). Ještě v r. 2008 vydala Mladá fronta jeho překlad Bowenovy knihy *Na velikosti záleží*. Překládal i české knihy do angličtiny, např. knihu o Galapágách od Miroslava Šebely. Jako vždy přátelská osobnost vynikal i jako sekretář nebo tlumočnick při mnoha mezinárodních konferencích. Pramenily z toho do poslední chvíle trvající osobní kontakty se zahraničními odborníky.

Jeho další zálibou související s vědou bylo fotografování. Jako jeden z mála fotografů u nás se věnoval makrofotografii hmyzu a vlastními snímky ilustroval své popularizační knihy (*Obrázky z říše hmyzu*, *Nebojte se pavouků*).

Fotografování také souviselo s dalšími stránkami jeho života. Společně se svým přítelem Otou Rybákem fotografoval v 60. letech divadelní představení Večerního Brna. Divadelní prostředí mu bylo blízké, a tak se v 90. letech stal hercem a spoluautorem některých her Akademického Insitního Divadelního Souboru (A.I.D.S.), kde hrál ještě jako osmdesátiletý. V instruktážním televizním seriálu kdysi vystupoval v roli domácího kutila. Nebylo překvapením, když ho televize požádala, aby překládal z angličtiny texty přírodovědných filmů, které (na rozdíl od řady jiných) jsou v oblasti odborných termínů zcela bez chyby. Ač osobně ne vždy okamžitě přístupný, byl ochotný pro přátele nebo jako dlouholetý skautský rádce udělat vše a co nejdříve. Mnoho lidí tak bude na Radka vděčně vzpomínat.

1 Radoslav Obrtel fotografující v červenci 2011 babočku. Foto M. Kopeček

2 R. Obrtel na Evropském lepidopterologickém kongresu v Lednici (1994). Foto Z. Laštůvka

